

סיכום פורום חדשנות – מתודולוגיות לחקר עתידים ויישומן במגזר הציבורי

יום שני, ה-9 ביוני

נוכחים:

אשר נבו - מנהל מרכזי חדשנות, רשות החדשנות
שירה גרוס - מנהלת חדשנות באשכול תכנון ואסטרטגיה, אגף השכר והסכמי עבודה, משרד האוצר
יהונתן אופק - מנהל חדשנות, משרד הבינוי והשיכון
אפרת קרמר - מנהלת אגף בכיר טכנולוגיה, דיגיטל ומידע, מכון וולקני
סופיה פריזנט פנקס - מנהלת תחום בכיר אסטרטגיה ומדיניות, משרד התיירות
אלמוג שרב - מנהל המעבדה לחדשנות הון אנושי, נציבות שירות המדינה
הימת יונס - ראש אגף חדשנות ותחבורה חכמה, משרד התחבורה
ד"ר דיצה מורלי שגיב - מנהלת אגף בכיר חדשנות וטכנולוגיות, משרד הרווחה
חגי רוזנפלד - מנהל מערך החדשנות, רכבת ישראל
ד"ר אסף סעדון - חוקר במכון לחקר עתידים, משרד החינוך

מציגות:

ד"ר איריס פינטו, ד"ר יעל צורי, ד"ר יעל משעני-אובל, רויטל וייל-גוטשלק – חוקרות מהמכון לחקר עתידים, מינהל חדשנות במשרד החינוך.

צוות המכון הישראלי לדמוקרטיה: ריטה גולשטיין-גלפרין וניר לוי

רקע:

המפגש הוקדש לחיבור בין חדשנות לבין חקר עתידים, בתפיסה שה-OECD מכנה חדשנות צופת פני עתיד (להרחבה [כאן](#) ו**כאן**). צוות המכון לחקר עתידים במשרד החינוך הציגו לחברי הפורום כלים לתכנון אסטרטגי ארוך טווח והנגשת מידע מחקרי וכלים אופרטיביים לזיהוי מגמות על ועיצוב תרחישי עתיד אפשריים, ולבחון את יישומם בתהליכי קביעת מדיניות והתמודדות עם מציאות מורכבת ומשתנה.

עיקרי ההרצאה: מתודולוגיות וכלים לחקר עתידים

ההרצאה הציגה את תחום חקר העתידים כדיסציפלינה שמטרתה אינה לחזות את העתיד, אלא להבין את המציאות המשתנה, לזהות מגמות-על (Mega-Trends) ולפתח תרחישים אפשריים במטרה לעצב עתיד רצוי.

הוצגו מספר כלים ומושגי יסוד:

- תהליך חקר עתידים: התהליך כולל סריקת אופק (Horizon Scanning, ניתוח מגמות, פיתוח תרחישים, הגדרת עתיד רצוי, תכנון פעולה ומעקב ובקרה. תהליך זה נועד לסייע להתמודד עם קצב שינויים מואץ והטיות קוגניטיביות בחשיבה הליניארית המאפיינת תהליכי קבלת החלטות.
- תרחישי עתיד: הודגש כי אין עתיד אחד, אלא מרחב של עתידים אפשריים (פרועים, אפשריים, סבירים ורצויים), המוצג באמצעות "קונס העתידים". בניית מקבץ תרחישים מאפשרת הבנה רחבה של האפשרויות ומסייעת למקד את המאמצים בעיצוב העתיד הרצוי.
- כלים קוגניטיביים: הוצגו כלים המיועדים לטיפול גמישות מחשבתית, כגון שימוש במטאפורות כדי להמשיג מחדש מושגי יסוד (למשל, "אמון" בהקשר של שינויים טכנולוגיים מואצים) וכלי "חיישנות" (Sensing) לאיתור אותות חלשים וסימני שינוי מבצבצים.
- חשיבה ריזומטית: הוצג מודל חשיבה זה כחלופה לחשיבה הליניארית וההיררכית. החשיבה הריזומטית היא רשתית, דינמית, ומאפשרת ריבוי פרשנויות ומקורות ידע, ובכך מתאימה לניתוח מערכות מורכבות.

הנה קישור למצגת שהוצגה

המשתתפים ציינו כי הכרה ולגיטימציה מצד הדרגים הבכירים הן צעד ראשון והכרחי, והודגם כיצד עבודה מבוססת תרחישים (למשל, בהקשר המלחמה) הוכיחה את ערכה וחיוניותה, גם כאשר לא בוצעה על ידי גורמים אחרים בממשלה. עוד הודגש כי כלים אלו יכולים לסייע בהנעת מהלכים רוחביים לטיפול בסוגיות מורכבות כמו קיטוב חברתי ובניית אמון במוסדות ציבוריים.

סוגיה מרכזית נוספת הייתה כיצד לייצר אימפקט ממשי על תהליכי קבלת החלטות. עלתה ההבנה כי ההשפעה יכולה לצמוח הן מלמטה למעלה (Bottom-up), באמצעות פרויקטים המשלבים שיתוף ציבור ומייצרים רעיונות אופרטיביים ליישום בשטח (כדוגמת פרויקט "רקיע"), והן מלמעלה למטה (Top-down), על ידי השפעה ישירה על דרגי המנכ"לים והשרים.

סיכום ותובנות מהדיון:

- מטרת מפגש הפורום הנוכחי היתה להציג מתודולוגיות וכלים מעשיים מתחום חקר העתידים, המאפשרים למנהלים במגזר הציבורי לגבש מדיניות ארוכת טווח ולהתמודד באופן מושכל עם תנאי אי-ודאות ומורכבות.
- הדיון הדגיש את הפוטנציאל הגלום בשיתופי פעולה בין-משרדיים ואף בין-מגזריים המבוססים על מתודולוגיות חקר עתידים, ככלי להתמודדות עם אתגרים לאומיים רחבים, ובפרט בתחום ההון האנושי צופה פני עתיד ובשירותי הרווחה.